

Deres ref: 20/4007 - MTH

Oslo, 30. november 2020

HØRINGSUTTALELSE FRA RETTSPOLITISK FORENING - FORSLAG TIL ENDRINGER I KONFLIKTRÅDSLOVEN, STRAFFELOVEN, STRAFFEPROSESSLOVEN MV. – STRAFFERETTSLIGE REAKSJONER OG TVANGSMIDLER FOR UNGDOM

1. Innledning

Rettspolitisk forening (Rpf) er en uavhengig forening bestående av jurister, studenter i juridiske fag og andre interesserte. Rettspolitisk forening arbeider blant annet for å forsvare rettsstatlige verdier og for å bedre den rettslige situasjonen for sosialt vanskeligstilte grupper. Foreninga ønsker med dette å uttale oss om de foreslåtte endringene.

2. Generelt om forslagene

Rettspolitisk forening er positiv til at de aktuelle ungdomsreaksjonene videreføres som særskilte straffereaksjoner for ungdom. Erfaringene hittil viser at ungdomsreaksjonene kan tilby hjelp og oppfølging, samt gi ungdom erfaringer med å ta ansvar for sine egne handlinger. Foreninga er også positiv til at flere av de foreslåtte endringene vil kunne føre til en mer enhetlig praksis knyttet til ungdomsreaksjonene, som kan styrke ungdommens rettsikkerhet. Videre følger merknader til enkelte forslag.

3. Begrenset utvidet adgang til behandling av personopplysninger

Foreninga er positiv til forslaget om begrenset utvidelse av behandling av personopplysninger, for å bedre legge til rette for at ungdommen får egnede hjelpetiltak. Det forutsettes at utvidelsen skjer innenfor rammene fra Grunnloven, menneskerettighetene og EU-direktiv som departementet viser til, samt andre foreslåtte begrensninger. Foreninga påpeker at helsemyndighetene bør gjøres særlig oppmerksom på den begrensede utvidelsen, for å lette samarbeidet med konfliktrådet og andre aktører tilknyttet straffegjennomføringen.

4. Reaksjonsfastsettelse

4.1. Samtykke

Rettspolitisk forening er negativ til forslaget om å fjerne kravet til samtykke fra ungdommen, og erstatte dette med en egnethetsvurdering. Samtykke er nødvendig for at reaksjonene skal være i overensstemmelse med prinsippene for gjenopprettende prosess, som baserer seg på frivillighet. Ungdomsreaksjonene er videre krevende og inngripende reaksjoner, som forutsetter stor egeninnsats fra ungdommen, slik departementet også beskriver. Dette taler for

at ungdommen bør involveres gjennom krav om samtykke for å oppnå gode straffegjennomføringer. Departementet påpeker også at mange av ungdommene som kommer i kontakt med konfliktrådene har manglende eller svak tillit til offentlige myndigheter. Foreninga mener derfor samtykke kan bidra til å fremme ungdommen sin tillit til det offentlige, ved at ungdommen involveres i vurderingen om reaksjonen er egnet for ham eller henne. Dette kan gi ungdommen erfaringer med å være aktør i eget liv, med reell påvirkning på avgjørelser som omhandler ham eller henne selv, jf. Barnekonvensjonen artikkel 12. Samtykke kan slik være en måte å tilskrive ungdommen ansvar og medvirkning. Ved å erstatte samtykke med egnethetsvurdering, vil fokuset på å involvere ungdommen kunne reduseres.

Foreninga stiller også spørsmål ved departementets vurdering av at en egnethetsvurdering bedre vil kunne sikre at ungdommen har forutsetninger for å gjennomføre reaksjonene. I dag foretar allerede flere aktører og instanser grundige egnethetsvurderinger, blant annet av ungdommens oppfølgingsbehov og motivasjon. Departementets vurdering av at fjerning av samtykke bedre vil sikre egnethet fremstår derfor ubegrunnet.

Foreninga mener det kan vurderes om det er tilstrekkelig med kun ett samtykke til straffereaksjonen fra ungdommen, og at samtykke til ungdomsplanen erstattes av en klageadgang, slik departementet foreslår. Samtykke til reaksjonen vil innebære at ungdommen samtykker til at gjenopprettende prosess er en del av straffegjennomføringen, som slik vil ivareta kravet til frivillighet. Det forutsettes at ungdommen er godt nok opplyst til å foreta et informert samtykke. Foreninga åpner derimot opp for at kravet til samtykke fra verge kan falle bort av effektivitetshensyn, tatt i betraktning ungdommen sin alder. Verge bør ha klageadgang for ungdomsplanen. Ungdomsplanen skal fortsatt utarbeides i samarbeid med ungdom og verge.

4.2. Adgangen til å kombinere ungdomsstraff med annen straff

Foreninga er positiv til forslaget om å innføre hjemmel for å kombinere ungdomsstraff med andre straffarter. Dette må derimot ikke senke terskelen for å idømme ungdom fengselsstraff, men gjøre ungdomsstraff til et alternativ også for ungdom som har begått alvorlig kriminalitet som ellers ville gitt ubetinget fengsel. Slike deldommer vil kunne sørge for at ungdom som begår alvorlig kriminalitet også får den oppfølgingen ungdomsstraff innebærer. Foreninga forutsetter at dette vil gjelde svært få ungdommer.

5. Ungdomsstormøtene, gjenopprettende prosess og relasjonsbygging

5.1. Organiseringen av ungdomsstormøtet

Foreninga mener ungdomsstormøtene er viktige, og at det er negativt om de ikke lengre skal være obligatoriske. Lovteksten burde uttrykke at utgangspunktet er at ungdomsreaksjonene skal inneholde et slikt møte. Dette kan fremme oppmerksomheten rundt ungdomsstormøtenes betydning. Videre mener foreninga det ikke er noe mål i seg selv at ungdomsstormøtet skal gjennomføres i starten av straffereaksjonen, men at det viktigste er at både fornærmede og ungdommen er klar for å møtes. Det er sentralt at møtene har karakter av at to likeverdige parter møtes for å sikre gode møter.

5.2. *Gjenopprettende prosess utover ungdomsstormøtet*

Rettspolitisk forening er positiv til at gjenopprettende prosess får et større fokus i ungdomsreaksjonene som helhet, og at dette lovfestes. Gjenoppretting eller etablering av relasjoner i ungdommen sitt liv også utover møte med fornærmede bør være et sentralt fokus i straffegjennomføringen. Foreninga understreker at dette betegner at også saker uten direkte berørte parter, såkalt “offerløs” kriminalitet, og saker der møte med fornærmede ikke er hensiktsmessig, kan være like egnet for ungdomsreaksjonene. I dag varierer praksisen omkring slike saker mellom de ulike konfliktrådene, noe som er uheldig av rettssikkerhetshensyn og av hensyn til at saker blir avskåret fra å anses egnet for ungdomsreaksjonene.

Foreninga vil påpeke at gjenopprettende prosess og relasjonsbygging kan være krevende for ungdom som har hatt et liv preget av svik, vanskelige eller brutte relasjoner, men at gevinsten ved slike prosesser derfor kan være stor og virke kriminalitetsforebyggende. Foreninga er positiv til departementets forslag om at tiltak som inntas utelukkende med tanke på å gjenopprette eller bygge relasjoner ikke tas med i ungdomsplanen, med de mulige konsekvenser at ungdommen bryter vilkår i planen, men at det hjemles i en ny bestemmelse i konfliktrådsloven § 24 a.

5.3. *Ny § 24 a*

Foreninga foreslår derfor at § 24 a første ledd i konfliktrådsloven bør lyde:

Konfliktrådet skal legge til rette for gjennomføring av et ungdomsstormøte i løpet av straffegjennomføringen. Straffegjennomføringen skal inneholde gjenopprettende prosess og annen relasjonsbygging.

6. Ungdomsplan

6.1. Tilgjengelighet av tiltak

Foreninga mener det er vesentlig av hensyn til ungdommen sin rettssikkerhet at det sikres større enhetlig praksis i ungdomsreaksjonene. Sentralt i denne sammenhengen er hvilke tiltak som skal inngå i ungdomsplanene. Det er store variasjoner knyttet til hvilke tiltak som er tilgjengelig i de ulike kommunene, og konfliktrådene er avhengig av samarbeid med instanser, ettersom de ikke besitter noen egne tiltak. Dette er en særlig utfordring som kan føre til at ungdommen ikke får tiltak som møter spesifikke behov, basert på hvor hen bor. Særlig er det mangel på behandlingstilbud for rusavhengighet, sinnemestring og skadelig seksuell atferd i flere kommuner.¹ Styrking av slike tilbud bør derfor være en prioritet, både av hensyn de følgene denne atferden kan medføre for den enkelte ungdom, og for samfunnet. Foreninga påpeker at den rehabiliterende virkningen av straffegjennomføringen ikke vil være bedre enn det innholdet i reaksjonen tilsier.

---

¹ Rapporten fra Nordlandsforskning (2019) viser dette.

6.2. *Særlig om ruskontroll*

Forskning på ruskontroll viser at testing ikke alltid verken er et egnet eller et sikkert virkemiddel for å avdekke og forebygge bruk av rusmidler². Kontroll av rusmidler er dermed ikke en entydig god forebyggingsstrategi for å motivere ungdom til å endre problematisk rusmiddelbruk. I lys av Rusreformutvalgets rapport NOU 2019: 26 mener foreninga at praksis i ungdomsreaksjonene bør unngå en rigid håndtering av brudd knyttet til rusmiddelbruk. Dersom målet er at ungdommen ikke skal ha et problematisk forhold til bruk av rusmidler, bør fokuset flyttes fra ruskontroll, og til tettere individuell oppfølging av ungdommen, samt anerkjennelse av ungdommens egne beskrivelser av hvilke utfordringer han eller hun har. Foreninga antar at praksis omkring håndteringen av rus i ungdomsreaksjonene vil endre seg i tråd med innføringen av Rusreformen. Samtidig mener foreninga at den kunnskapen som foreligger om rusmiddelbruk i dag tilsier at streng ruskontroll ofte ikke er hensiktsmessig for andre formål enn kontroll i seg selv.

7. **Brudd på vilkår for straffegjennomføringen**

7.1. *Fastsettelse av nye vilkår*

Foreninga er negativ til at nye vilkår i ungdomsplanen skal kunne fastsettes uten samtykke fra ungdom og verge. Dette vil kunne resultere i vilkårlige eller uforholdsmessige skjerpinger av straffereaksjonen underveis i gjennomføringen, uten at ungdom eller verge har samtykke- eller klagerett. Dette kan utfordre ungdommen sin rettssikkerhet. Foreninga legger til at dette ikke kan sammenliknes med utformingen av ungdomsplanen i ungdomsplanmøte, der ungdom og verge etter forslaget skal gis klagerett.

7.2. *Retten kompetanse ved brudd på vilkår under gjennomføring av ungdomsstraff*

Foreninga støtter Holmboes syn og mener retten bør ha samme frihet til å velge en adekvat reaksjon i bruddsaker, som ved ordinær idømmelse av straff.

8. **Advokatbistand**

Foreninga er positiv til at det innføres en rett for ungdom som gjennomfører ungdomsstraff, eller ungdomsoppfølging som særvilkår for betinget dom, til å ha med forsvarer i det nye foreslåtte ungdomsplanmøtet. Foreninga deler departementets syn på at det ikke er behov for advokatbistand i ungdomsstormøtet dersom dette skal følge prinsippene for gjenopprettende prosess, jf. konfliktrådsloven § 12.

9. **Utvidelse av reaksjonene til unge voksne**

Rettspolitisk forening mener ungdomsreaksjonene bør utvides aldersmessig, slik at også unge voksne omfattes. Foreninga viser til praksis fra Sverige, der det kan dras paralleller til de særskilte ungdomsreaksjonene «sluten ungdomsvård», «ungdomsvård» og «ungdomstjänst» som kan idømmes personer under 21 år. Foreninga mener ungdomsreaksjonene kan være

---

2

<https://www.regjeringen.no/contentassets/78d1c46cd04f42f881e1ad0376c09c2e/no/pdfs/nou201920190026000dddpdfs.pdf>

gode alternative straffereaksjoner også for unge voksne, som fortsatt er i en livsfase preget av utvikling.

10. Elektronisk og digital kontroll

10.1. Oppholdspåbud med elektronisk kontroll som varetektssurrogat

Foreninga er som utgangspunkt positive til forslaget om å innføre elektronisk kontroll som varetektssurrogat for personer mellom 15 og 18 år, og er enige med departementet i at elektronisk kontroll er mindre inngripende enn ordinær varetektsfengsling. Det vil være i tråd med barnets beste at det får fortsette å oppholde seg på sitt vanlige bosted sammen med familie eller andre omsorgspersoner, der det ikke er i strid med formålet med fengslingen. Videre er foreninga positiv til muligheten for at ungdom under oppholdspåbudet med elektronisk kontroll skal kunne fortsette å gå på skole, slik at hen kan opprettholde en normalitet og sosiale relasjoner til venner og andre. Foreninga mener tiltaket vil kunne redusere faren for negative konsekvenser fengsling kan ha for en sårbar gruppe, og mener derfor surrogatet bør benyttes så sant det ikke er klart i strid med formålet med fengslingen.

Rettspolitisk forening er imidlertid negativ til departementets uttalelse i høringsnotatets kap. 18.2.16.1. om økonomiske og administrative konsekvenser, der det fremgår at “det kan ikke utelukkes at flere ungdom enn de som fengsles i dag vil undergis dette surrogatet”. Foreninga understreker at vilkårene for varetektsfengsling må være de samme, også når fengslingsformen er noe mindre inngripende.

10.2. Elektroniske og digitale kontrolltiltak under gjennomføring av ungdomsstraff

Foreninga er negativ til forslaget om at ungdomskoordinatoren, med samtykke fra politiet og kriminalomsorgen, kan beslutte bruk av elektroniske og digitale kontrolltiltak for ungdom som er idømt ungdomsstraff, dersom det er nødvendig for å kontrollere at vedkommende overholder eventuelle fastsatte vilkår om oppholdssted eller kontaktforbud.

I motsetning til forslaget om oppholdspåbud med elektronisk kontroll som varetektssurrogat innebærer tiltaket nye inngrep i og kontroll over ungdoms private sfære. Departementet viser til at det vil motvirke at det begås nye lovbrudd som vil føre til ytterligere straff og eventuell fengselssoning, og at det er til barnets beste. Foreninga mener begrunnelsen er unyansert, når den ikke belyser hvilken betydning det vil kunne ha i ungdommenes liv med ytterligere inngrep.

***

Eventuelle spørsmål kan rettes til styret i foreninga på e-post styret2@rpf.no.

Med vennlig hilsen

Hanna Hågensen Aasen og Kristiane Bugge Dugstad (styremedlemmer)

Rettspolitisk forening